

NO A L'EDUCACIÓ DE LA CRISI

L'educació de la crisi que estan definint i normativitzant els governs de l'Estat i d'algunes comunitats autònomes en el nostre context planteja dubtes en relació amb el risc de destruir els pilars ètics d'una educació que, amb la conformació de la democràcia, projectava la pràctica del principi d'equitat com a expressió del dret a l'educació.

Isabel
Carrillo
Flores

Doctora en Pedagogia
i professora del
Departament de
Pedagogia de la
Universitat de Vic

EDUCACIÓ, UN DRET HUMÀ UNIVERSAL

Amb moltes dificultats, però amb les il·lusions de les persones que protagonitzen el dia a dia de les escoles i d'altres centres formatius, l'educació per a tothom havia començat a ser realitat. Pas a pas, reflexionant i aventurant-se a viure la innovació pedagògica, s'anava concretant el dret a l'educació amb la complicitat de la comunitat educativa, d'institucions i agents polítics, de les famílies i amb el suport d'una ciutadania cada vegada més conscienciada.

És cert que els darrers anys els informes dels resultats PISA no ens han situat en un lloc destacable, encara que aquesta anàlisi és parcial. PISA avalua la competència lectora, en matemàtica i en ciència. És a dir, únicament es mesuren coneixements fragmentats, però no la complexitat del procés formatiu. Tampoc no considera la globalitat del coneixement construït que integra els aprenentatges ètics, les habilitats, actituds i valors necessaris per a la convivència i un desenvolupament humà sostenible.

Altres informes sobre fracàs escolar o sobre l'estat de l'educació en l'àmbit estatal o en les comunitats autònomes també mostren el camí que encara queda per fer. Així, per exemple, alerten que a Espanya les taxes de fracàs escolar se situen per sobre de la mitjana europea i dels països de l'OCDE.

Diferències com l'origen social i l'empobriment, els models de gènere, l'ètnia i la nacionalitat, les discapacitats, el territori —ciutat, poble, barri...— on es viu, l'estructura i la situació familiar..., afecten la vida escolar i el rendiment de l'alumnat. Trets diferencials que incideixen en unes trajectòries formatives travessades per experiències d'absentisme, abandonament, suspensos, repeticions, realització d'estudis no desitjats... Algunes diferències, no de forma aïllada sinó interac-

tuant entre si, comporten desigualtats que els mateixos sistemes educatius, en el marc de les polítiques que estructuren i determinen les seves dinàmiques i continguts, s'encarreguen de produir i reproduir. Ho fan a través de mecanismes com els filtres d'accés que ignoren les diferències i són selectius; les condicions d'escolarització homogènies i/o segregadores que actuen com a mecanismes de marginació, aïllament o invisibilització; i la ponderació dels resultats individuals d'acord a paràmetres de norma i jerarquia que potencien el risc d'exclusió.

En contrast, aquestes fotografies també palesen que havíem avançant en la concepció i pràctica d'educacions plurals, atentes a la diversitat, orientades a visibilitzar les inequitats. Alhora mostren que el clima de l'aula i el que de forma global es viu al centre i en l'entorn natural, físic i humà on s'ubica té una estreta relació amb els resultats educatius d'èxit de l'alumnat que hi assisteix.

S'havia avançat en projectes de ciutats educadores, plans educatius d'entorn, comunitats d'aprenentatge..., entre moltes altres bones experiències. L'estat del benestar, que ens pensàvem que havíem construït, projectava una educació sense exclusions; una educació com a dret humà universal. Però la crisi global financera s'està utilitzant com a excusa per esborrar-lo, argumentant la seva ineficàcia i inadequació per donar respostes en un context de crisi. Com alternativa es proposen polítiques que s'allunyen dels seus valors i de les seves pràctiques d'igualtat d'oportunitats.

EDUCACIÓ DE LA CRISI

La crisi actual és també una crisi de l'educació, que no és nova, com ja es va posar de manifest en l'estudi de P.H. Coombs. La crisi mundial de l'educació, de 1968. En aquell moment ja es va

evidenciar una crisi global de l'educació que no es corresponia amb les esperances que s'hi havien dipositat després de la Segona Guerra Mundial.

Les expectatives no es concentraven únicament en el missatge que l'educació podia contribuir al desenvolupament econòmic, sinó que al mateix temps es plantejava la democratització de l'educació com a mitjà per millorar la qualitat de vida de les persones. Les declaracions a l'entorn del potencial transformador de l'educació havien portat a iniciar un procés expansiu dels sistemes educatius, visible en fets com la multiplicació de les matricules de l'alumnat i l'augment ràpid dels pressupostos en educació. Però també es deia que si bé l'educació era un requisit necessari per l'avenç de la humanitat vers un món més pacífic i just, això no significava que fos el remei miraculós per curar totes les malalties del món.

La crisi (o crisis en plural) és constant, cíclica i té evidències i manifestacions diverses. La crisi és conflicte i és canvi. És conflicte i ruptura amb concepcions establertes; és revisió d'esquemes ideològics i de formes de vida. És canvi, i els canvis formen part de la vida. Però, a més, el canvi no comporta necessàriament destrucció, sinó que pot ser constructor de millors societats per a tothom; societats d'equitats sense exclusions.

La crisi que vivim no és un fenomen nou, com tampoc són noves les divergències entre les aspiracions educatives de la població i la pobresa i el buit d'algunes de les polítiques anticrisi implantades en situacions de crisi. L'expressió "mesures anticrisi" s'ha divulgat ràpidament en el present, forma part de les converses i hi convivim. Són mesures que en el nostre quotidià s'estan traduint, pràcticament, en una progressiva privatització dels serveis públics, una descapitalització dels drets socials i un augment accelerat de

l'empobriment de la població. Les conseqüències són visibles en la precarització de la vida de determinats grups de població; perquè hi ha una vulneració i negació dels drets socials; perquè es va trencant la cohesió social; i perquè evidentment n'hi ha d'altres que en aquest procés troben l'oportunitat d'engreixar més la seva riquesa.

La ideologia del capitalisme del desastre s'expandeix reforçat per titulars que generen por i paràlisi, de manera que s'acaba pensant que no hi ha altres opcions possibles, que les mesures que s'adopten potser no són les millors, però estan justificades, són necessàries, i inevitables. És d'aquesta manera com pràcticament cada divendres el Consell de Ministres de l'actual govern del Partit Popular ha servit per a donar llum verda a normatives que es van imposant de forma unilateral, fent ús de la seva majoria en el parlament, sense que tinguem gaire temps per a saber què, el perquè, ni el com.

Aquesta és una forma d'actuar que porta a empobrir la democràcia, no escoltant, desvalorant i rebutjant la veu de les persones que dia a dia, amb el seu fer compromès, omplen de sentit ètic l'escola, perquè són educadores i educadors que creuen en el valor transformador de l'educació des d'una perspectiva de justícia social.

El que es busca és empètir la ciutadania, reduir-la a l'obediència acrítica que accepta els canvis en la

concepció i en la vivència del dret a l'educació. Modificacions en les idees i en les pràctiques que s'expliquen com a insignificants, no substancials. Però són transcendents i no seran transitoris, sinó permanents. Però podria ser diferent.

Sense negar que vivim successives crisis i que en tota crisi quelcom canvia –creences, idees i models de vida que semblaven inamovibles–, també és evident que en aquests canvis sorgeix la possibilitat d'albirar un altre món i una altra educació. Una educació que per ser no hagi de negar la igualtat d'oportunitats. Aquest és el repte que tenim davant polítiques que no donen valor a l'educació i, consegüentment, neguen el dret a l'educació.

VALORS DE L'EDUCACIÓ EN LA CRISI

Ens sorprenem ja que ràpidament es destrueixen drets humans i universals, com el dret a l'educació, que ens pensàvem que estaven arrelats i creixien forts, perquè la democràcia ho feia possible, i ho volíem.

Ara, en el present de crisi que vivim, no podem deixar de creure en l'educació com a possibilitat. És per tant necessari desvelar el seu valor i revelar els seus valors. Això no significa ignorar o no ser conscients que en el futur l'edu-

cació continuarà vivint moments de crisi. Però lluny d'una concepció constant de desastre, les crisis, els conflictes i els canvis que comporten, ens indiquen que ni la vida ni l'educació estan determinades. Que quan es desfà es pot tornar a fer, perquè aprendre, i aprendre a viure, forma part de la nostra existència com a éssers humans.

Els missatges i el degoteig de mesures anticrisi no ens han de fer caure en la desmoralització que paralitza. Ens demanen la no-indiferència. Una posició ètica i política per una educació que, des de l'ara que vivim, s'endinsa en la memòria per construir el futur que desitgem viure.

L'educació que volem, i creiem que és possible, no és una educació privatitzada, ni mercantilitzada, ni subjecta a rànquings de competitivitat.

És una educació que ha de permetre viure plenament el dret a l'educació, una educació per a tothom sense exclusions.

Una educació que per ser ens demana un aprendre a fer ètic. Fer per desvelar i revelar les seves virtuts. Fer també per denunciar les pràctiques no justes, negadores de drets. Això significa diferents accions concretes del jo individual i del nosaltres col·lectiu.

Per una part, s'ha de prendre postura, que vol dir no restar en silenci, sinó evidenciar que en el present, per garantir el dret a l'educació com a projecció pel desenvolupament de societats humanament democràtiques i equitatives, es necessita voluntat política.

L'ESTAT DEL BENESTAR, QUE ENS PENSÀVEM QUE HAVÍEM CONSTRUÏT, PROJECTAVA UNA EDUCACIÓ SENSE EXCLUSIONS; UNA EDUCACIÓ COM A DRET HUMÀ UNIVERSAL

LA IDEOLOGIA DEL CAPITALISME DEL DESASTRE S'EXPANDEIX REFORÇAT PER TITULARS QUE GENEREN POR I PARALITZACIÓ, DE MANERA QUE S'ACABA PENSANT QUE NO HI HA ALTERNATIVES

Però la voluntat no és suficient i, per tant, hem d'exigir dos moviments que s'han de donar de forma simultània i completa, amb plena consciència i convenciment. En el nostre context actual aquests moviments es concreten a traslladar l'educació dels marges de les polítiques públiques al centre d'aquestes. Alhora s'ha de traduir el principi de l'educació per a tothom en obligació universal dels governs. És a dir, s'han de desenvolupar polítiques que no dilueixin el dret a l'educació, sinó que l'omplin de contingut i realitat.

Per una altra part, s'ha de ser conscient de les dificultats que vivim, però sense abandonar viure la democràcia dia a dia. És la democràcia la que pot reforçar les exigències d'una educació per a la conscienciació que mostra els parany dels fatalismes, perquè és una educació que desfà els nusos de les resignacions.

Cal dir NO a l'educació de la crisi. Sí al valor de l'educació en un context de crisi que ens mostra els valors d'una educació compromesa. Compromís que busca la formació de persones lliures, que visquin la igualtat d'oportunitats, i actuïn de forma solidària. Una educació que forma per oposar-se a la passivitat, la subordinació, i els silencis imposats. Una educació responsable, amb veu de transformació, potenciadora d'aprenentatges ètics i de valors democràtics que es construeixen a través de la vivència.

La crisi del present ens demana canvis per recuperar el valor i els valors d'una educació democràtica, ciutadana i justa.